



Nr. 5-6

Väliseestlaste ajakiri

1961

# Krimmi eesti asunduste

## saatus bolshevike all

**K**rimmis oli omal ajal kuus suuremat eestlaste asundust. Neist asusid kaks küla, Samruk ja Utshkuju-Tarhan, Krimmi keskosas: Samruk läänerannikul umb. 30 versta Sevastopoli linnast põhjapoolle ja Utshkuju-Tarhan Samrukist umbes 15 versta kirdesse madalas orus, mis lõpeb mere rannal Kontugani soolajärves samanimelise mõisa juures. Teised neli asundust — Dshurtshi, Short-Karakatshura, Kontshi-Shavva ja Kijat-Orka — asetsesid Krimmi põhjapoolsel lagendikul ja üksteise lähedal, kusjuures nende naabruses oli mitmeid väiksemaid eestlaste rendikülasi. Väikseim asundusist oli Kijat-Orka küla, milles elutses ainult 10 peret, kuna teistes asundustes oli 20, 30 kuni 40 peret, elanike koguarv kõigis kuues külas ulatudes 1000 kuni 1200 hingele. Kõik need asundused asutati omal ajal nn. kroonu hingemaadele 1861-1864 aastate vahel, väljaarvatud Utshkuju-Tarhani asundus, mille maad osteti varemalt rendimaid pidanud asunike poolt 1879. aastal. Peab märkima, et ka mõnedes teistest asundustes oli lisaks esialgsele hingemaadele aja jooksul maad juurde ostetud.

**Ü**ldiselt olid Krimmi eesti asunikud jõukal järjel ja näiteks õpetaja August Nigol hindas Krimmi eesti asundusi rikkaimaiks Venemaa asunduste seast (v. A. Nigol, Eesti asundused ja asupaigad Venemaal, Tartu, 1918). Tema arvestab iga üksiku asuniku talu väärtust keskmiselt 20-30 tuhandele kuld-rublale (enne I maailmasõda) ja iga küla väärtust liikumata varandusega koos vähemalt poolele miljoni rublale.

Nii I maailmasõjas kui ka sellele järgnenud Vene kodusõjas sai Krimmi eesti asunike majandus kannatada. Esiteks nõrgendas nende olukorda meeste sõtta mobiliseerimine, teiseks ka veeloomade, s. o. hobuste ja veoriistade rekvisitsioonid, seega tööjõu ja tööloomade puudus. Teiseks viis majanduse alla vene rubla ostujõu järkjärguline vähenemine ja sellega kaasas käiv ostukaupade puudus, mis eriti süvenes 1917. a. revolutsiooni ja 1918. a. Saksa okupatsiooni ajal. Vene kodusõja-aegsed sagedased valitsuse vahetused ei saanud muidugi põllumajandusele tervendavalt mõjuda. Samal ajal aga kestsid mobilisatsioonid ja rekvisitsioonid edasi, kuigi ka eesti asunikud, nagu kõik põllupidajad tol ajal, püüdsid leida võimalusi nii meeste kui ka hobuste mobilisatsioonidest kõrvale hoidmiseks. Lõpuks jõuti sinnani, et tuli külvipinda vähendada. See toimus kõigepealt rendimaade arvel, mida lisaks oma maadele paljud eestlasist peremehed ümberkaudseilt mõisadelt rentisid, kas raharendi või kümnise eest. Nii olid Krimmis 1920-ks aastaks mitmel pool suured lahmakad maad söödis ja kasvanud mehekõrgusse umbrohtu.

**V**ene kodusõda lõppes 1920. a. sügisel Krimmi vallutamise ja punavägede poolt. Sellest ajast peale elavad Krimmi asunikud juba pidevalt bolshevike valitsuse all. Punaste võimutsemist põllumajanduse alal ja nende suhtumist põllumeestesse-talupoegadele võib jaotada kolme järku: esiteks nn. sõjakkommunismi järk, teiseks Lenini-aegne NEP-i või Uue majanduspoliitika ajajärk ning kolmandaks juba

Stalini-aegne kolhoseerimise või põllumajanduse kollektiviseerimise aeg, mis mõningate variatsioonidega kestab tänapäevani.

Sõja-kommunismi ajajärku võib lugeda seda aega, mis saabus otseselt pärast Krimmi vallutamist punavägede poolt, kui Krimmi pandi "puhastustööd" tegema Ungaris läbikukkunud kommunist Bela Kun, kes Krimmi, eriti linnad, lausa veresse uputas ja kes ise "nende teenete" eest nüüd juba ammugi Stalini poolt likvideeritud (või ehk on temagi nüüd Hrushshovi silms rehabiliteerimist leidnud?). Küladesse pandi siis punaväe osad "sööma peale" ja need söid ka külad sõna otseses mõttes paljaks. Üks Krimmi eestlane iseloomustas siis kodumaale jõudnud teadete olukorda venekeelse lausega: "hotj jestj net-shevo, da zhitj veselo!", mis tähendas, et kuigi pole midagi süüa on elu lõbus, s. o. nälja peale vaatamata korraldasid punaväelased igasuguseid lõbustusi, tantsuõhtuid jne. Eesti asundustesse töid punaväele peale nälja ka tüüfuse, millesse suri hulk asunikke, nii vanu kui noori. Lisaks söid punaväe hobused paljaks asunike talud ka loomasöödast. Kui varemalt eesti külates — ja üldse Krimmis, torkas silma põhukuhjade hulk, siis nüüd olid kadunud mitte üksi kuhjad, vaid ka neid ümbritsevad aiad, mis ka olid ehitatud põhust segamini mullaga. Nii suur pidi olema loomasööda puudus.

**N.** n. "sõja-kommunism" Venemaal oli bolshevikude esimeseks majanduslikuks eksperimendiks, katseks luua "riigisotsialistlikku" majandust, ilma milleta bolshevikud võimul püsida ei saanud. Aga see katse kukkus läbi. Toodang nii tööstuses kui ka põllumajanduses oli madal ja punane valitsus ei suutnud rahvast varustada ei tarbeainetega ega leivaga. Põllumehed ei tootnud vilja ka rohkem, kui just enda vajadusteks tarvis oli, sest et maale ei tulnud nimetamisväärsel määral põllumeestele tarvilikke kaupu ja riik ei maksnud vilja eest ka talumeeste vaeva tasuvat hinda. Linnades tekkisid rahatused Venemaal nii tuntud leivapuuduse pärast, just nagu 1917. a. revolutsiooni alguses. Kroonlinna madruste mäss oli bolshevikule siis viimaseks hoiatuseks. Tagajärjeks oli nn. Lenini "Uus majanduspoliitika" — lühendatult NEP — millega anti vabaks jällegi eralgatus nii tööstuses kui ka põllumajanduses. Viimases andis see üllatavaid tagajärgi: paari aastaga tõusis põllumajanduslik toodang nii palju, et juba 1923. aastal oli valitsusel tarvis hoolitseda vilja väljaveo eest. Ka Krimmi asunike majandusse tõi see uus poliitika teataval määral paranemist, kuigi midugi mitte nii palju, et oleks võinud rääkida olukorra taastamisest ennesõjaaegsele, s. o. enne 1914. a. tasemele.

NEP-i-aegset elu eesti asundusis iseloomustas punase kroonu poolt pealesunnitud ühistegeliste organisatsioonide moodustamine. Ka põlluharimiseks ühinesid mitmed peremehed nn. kooperatiivideks, osalt võibolla ka sellepärast, et muidu oli võimata põlde üldse harida juba üksi tööloomade puuduse pärast. Teiseks oli neil "kooperatiividel" võimalik ühiselt põllutööriistu osta ja ka masinaid-traktoreid ja muud, sest riiklik kaubandus müüs neid eelistatult

just "kooperatiividele". Nii tekkisid ka eesti külates maaharimise kooperatiivid, mis aga põhiliselt talupidajate elu ei muutnud, kuna talusid majandati ikkagi individuaalselt. Kui kaua see olukord võis kesta, seda talupojad muidugi ei teadnud. Rahu, mida põlluharijad sõja ja kodusõja ajal igatsusega ootasid, oli nüüd küll käes ja oleks võinud normaalsematele oludele loota. Kuid punane valitsus ei jätnud kedagi rahule ja pigistas naturaalmaksudega talupoegadelt viimase välja.

**T**alupojad, s. o. enamik Venemaa elanikest, teadsid vaevalt, mis toimus tippudes, valitsuses ja parteis. Esialgul seal käimasolevad sisevõitlused veel massideni ei ulatanud. Seda teame nüüd, tagant järele, et bolshevike partei keskuses pärast Lenini surma pääsis valla võitlus võimu pärast, milles ka põllumajanduse juhtimise alal olid käigus kaks voolu. Neist üks, mille ideoloogiks võib lugeda Buharinit, kes luges õigeks sotsialistliku põllumajanduse arendamise teeks põllumajanduslike kooperatiivide ja kollektiivide vabatahtlikku, mitte-kroonulikku, loomist ja edendamist, lootes toetuda sel teel rikastuvalle talupoegkonnale. Teine vool kartis, et just sel teel satub kommunistlik diktatuur sõltuvusse temale põhiliselt vaenulikust põllupidajate massist. Selle — teise voolu eestvedajaks oli Trotski ja hiljem Stalin, kes tegelikult võttis üle Trotski programmi. Nemad nõudsid talupoegade varanduse sunduslikku kollektiviseerimist, et sel teel murda põlluharijate vastupanu ja nad viia sõltuvusse riigist, s. o. kommunistliku diktatuuri valitsusest. Kui Stalin võimu parteis oma kätte sai, algas kohe selle programmi läbiviimine, veel enne kui partei keskkomitee selles küsimuses mingit otsust teha saigi. Juba 1928. a. kasutatakse külates erakordseid abinõusid viljavarumisel, konfiskeerides vilja täielikult selleks maale saadetud erakordsete sõjaväeosade poolt, keeldudes samal ajal talupoegade jaoks toota ja müüa tarbekaupu, millest maal pärast sõdasid valitses suur puudus. Suurimasse hätta sattuvad talupojad kogu Venemaal aga 1929. aasta lõpupoolel, kui algas jaht nn. kulakutele.

Peab ütlema, et "kulaku" mõiste pole kusagil sovjeti ametlikes korraldusis lähemalt määritletud, kuigi propagandajaht kulakuile käis nõukogude ajakirjanduses juba 1919. a. peale. Suhtumises põllumeestesse on sovjeti terminoloogia jaganud talupoegi kolme järku: "kulakud" või rikkad talupojad, keskmikud — jõukad ja kehvikud ehk vaesed. Krimmi oludes võis punaste tahtmist mõõda "kulakuiks" lugeda peagu igat taluperemeest, kellel oli olemas põllukünniks tarvilik veoloomade hulk — vähemalt 6 hobust. Kehvikute hulka sai seal lugeda vast ainult täiesti maata inimesi, endisi talusulaseid või siis käsitöölisi ja m. s.

**K**ui kommunistliku partei keskkomitee novembris 1929 otsustas arendada otsustavat pealetungi kulakuile, igati takistades nende kolhoosidesse minemise katseid ja kui Stalin detsembris samal aastal omal algatusel andis käsu "asuda likvideerima kulaklust kui klassi, üldise kollektiviseerimise alusel", — siis

cli tegelikult juba küladesse viidud nn. "klassivõitlus". Olid moodustatud kehvikute komiteed, kes pidid kindlaks määrama, kes küla peremeestest on kulakud, kellele tuleb nende vara ära võtta, keda tuleb küüditada jne. Krimmi eesti asundusist on teada, et siin mõnel juhul tegutsesid nn. rahvakohtud, kes määrasid, keda jõukamatest peremeestest Siberisse välja saata ja kui kauaks. Vastavalt Stalini juhtnõuudele teostatud talupoegade kolhoosidesse pressimine saavutas haripunkti 1929-1930 aastavahetusel. Vabatahtlikust kolhoosidesse minekust polnud seejuures muidugi juttugi. Partei keskkomitee otsuses 15. märtsist 1930 öeldakse, et partei liini sel alal olla "kõverdatud", et kolhoosidesse sunnitakse "kulakuluse likvideerimise" ähvardusega, s. o. ähvardusega võtta talupidajailt ära maa, konfiskeerida kõik varandus ja nad ise koos peredega Siberisse saata. Toimuvat väljasaadetavate varanduse kõrvaldamisi, nende jaotamist teiste külaelanike vahel, keskmikute ja isegi kehvikute arreteerimisi. Kõik see olevat kurtel tegelik partei korraldustest üle astumine, millele tulevat lõpp teha ja kolhoosidesse minek viia vabatahtlikule alusele. Selle "vabatahtlikkuse" soodustamiseks teatab Stalin 30. aprillil 1930 ühes artiklis ajalehtedes, et sovjeti võim on otsustanud vabastada maksudest kaheks aastaks kõik tööloomad, lehmad, sead, lambad ja kodulinnud, nii kolhooside kui ka kolhoosnikute isiklikus valduses olevad. Kuid tegelikult oli olemas veel teine keskkomitee otsus, mida ei avaldatud, aga mille järele kohalikud võimud teostasid kohapeal rangelt maksu- ja majanduslike surveabinõude tarvitamist nende kehvikute ja keskmikute suhtes maal, kes keeldusid vabatahtlikult kolhoosidesse minemast.

**M**issugune oli kolhoseerimise tulemus Krimmi asundusis?

Niipalju, kui saab otsustada välismaile jõudnud nappide teadete järgi, jäid eesti külades vähemalt kolmandik talusid tühjaks, see tähendab et nende omanikud ja perekonnad kas küüditati Siberisse või läksid ise hirmuga külast minema, otsides varju ja tööd linnades või hoopis kaugemal asuvates Venemaa osades. Küüditati ära mitte ükski jõukamad talupidajad, vaid ka maatamehi ja isegi neid, kes varemalt olid pahempoolsete vaadete poolset tuntud, ühesõnaga ka neid, kellele oli vähegi iseseisvat mõtlemist. Krimmi jõukamast eesti asundusest Utshkuju-Tarhani külast on teada, et sealt küüditati pea-aegu kõik talupidajad. Ühel laupäeval käinud "desjatski" — küla käskjalg — teatega ringi, et kõik kes pühapäeval kirikusse jumalateenistusele lähevad, viiakse minema. Seda teadaannet pole võetud tõsiselt ja järgmisel päeval olnud kõik elanikud, nagu tavalliselt, koolimajas jumalateenistusel, väljaarvatud mõned üksikud pered. Nii küüditatudki kogu küla rahvas minema, ainult need üksikud perekonnad, kes jumalateenistusel ei olnud, jäänud puutumata. Utshkuju-Tarhani külla toodud pärast asemele juudid.

**K**rimmi eestlaste küüditamine toimus üldiselt tuntud jõhkral viisil ületuubitud loomavaguneis. On teada, et vähemalt osa küüditatuist viidi GPU sunni-

töölaagrisse, Uuralite taha, Nadezhdinski linna ümbrusse, kus paljud küüditatud ebainimlikes ja kliimaatilisel võõrais tingimuses surid nälga ja tüüfusse.

Tingimust neis metsalaagris kirjutab metsateadlane saksa kommunist Karl I. Albrecht teoses "Der verratene Sozialismus" (autor oli kommunistina Venemaal 1924-34, kust pettununa välja pääses. Teos on ilmunud küll Hitleri ajal propagandaraamatuna, kuid selles toodud faktid väärivad usaldust). Autor kirjeldab selles raamatus, kuidas tema koos saksa ja rootsi ekspertidega-metsateadlastega, keda ta oli kutsunud nõuandjaks Venemaa metsanduse ülesehitamise asjas, sattusid nende salongvagniga 20 km Nadezhdinskist põhjapool ühe sellise sunnitöölaagri otsesesse lähedusse — ainult mõnisada meetrit laagrist. Seal nägid siis välismaalastest asjatundjad, eesotsas Hanover-Mündeni metsandusülikooli professori dr. Gehrhardtiga, laagri sunnitöölisi, kes olid küüditatud Volga-sakslased, korjamas vaguni ümber toidujätmeid. Nende lapsed olid räbalais ja nende tursunud kehad näitasid ilmselt algava näljatüüfuse tunnuseid.

Kas ja kui palju eestlasi neist orjalaagrist ellu jäi ja millal koduküladesse tagasi pääses, ei ole teada. Oletatavasti ei lastud neid vist enam tagasi koduküladesse asuda, kui nad laagrite karmused üldse üle elasid, ja nende osaks jäi suurendada linnade proletariaadi ridasid nn. "razkulatshennõie" klassis. See on eriline seisus Nõukogude Venemaal, mille hulka kuulusid kõik kolhoseerimise tagajärjel kodutaiks jäänud, kes kulakuiks tunnistatuina kas orjalaagrisse saadeti või lihtsalt külast välja aeti, konfiskeerides nende varandus kolhoosidele, või kes ise küüditamist ja muid surveabinõusid kartes külast ära läksid ja enamasti linnades ulualust ja tööd otsisid.

**K**uni kolhoseerimiseni olid Krimmi eesti asunduses siiski säilitanud oma rahvusliku ühtsuse — teotised eestikeelsed koolid, laulukoorid, näitetrupid enamasti kooliõpetajate juhtimisel, koolimaju ja kirikuid kasutati endisel pühapäeviti jumalateenistuks. Nüüd tehti sellele järsk lõpp. Kooliõpetajast osa küüditati või läksid ise minema. Jumalateenistuste pidamine muutus ohtlikuks, niisama ka kirjavahetus kodumaaga, mida senini siiski säilitati ja mis võib olla saigi mõnedele Siberisse saatmise põhjuseks. Isegi Leningradis ilmunud eestikeelne kommunistlik ajaleht "Edasi" pandi kinni. Iga väikseimgi rahvuslik üritus sai hädaohtlikuks. Mõõdamines olgu nimetatud, et samuti koheldi ka teisi Krimmi mittevenelasist rahvusi ja näiteks seni vähemalt nominaalselt autonoomseks peetud Krimmi vabariiki liideti RSFSR-i külge ja Krimmi tatarlased kaotasid sellegi väikse iseseisvuse tunnuse ning tatarlasist kommunistidest ninamehed kaotasid pead rahvuslike kallakute pärast. Neis olukordades ja tingimustes oli äärmiselt ohtlik olla kirjavahetuses kodumaaga. Siiski mõningad kirjad pääsesid läbi. Ühes sellises kirjas jutustati, kuidas Kontshi-Shava eesti külas endine kirik, mis oli küll väikene aga ehitatud omal ajal asunike vaevaga ja armastusega, seisab

nüüd varemeis ja möödakäijad kasutavad seda väljakäigukohana. Eesti asundusi teeninud pastor Fr. Hörschellmann, kelle alaline asukoht oli Neusatzi saksa kolonias, aeti minema. Enne viimast sõda Eestisse jõudnud teateil oli ta Siberis käinud jala sadasid kilomeetreid ühest asulast teise jumalasauna kuulutades, kuni surigi Siberis.

**K**olhooside süsteem on Venemaal teinud läbi teatud arengu, mis tingitud peamiselt sellest, et kommunistlik valitsus püüdis selle majandusviisiga saavutada võimalikult suuremat põllumajanduslikku toodangut, kusjuures ühismajandis rakendatud töötajad peavad saavutama ühiselt kiiresti nõukogude "paradiisile" kohase kõrge elatistaseme. Tegelik elu ja endiste eratalude pidajate suhtumine näitas õige pea, et kommunistid olid siin valesti kalkuleerinud. Sõna "kolhoos" on lühend — sõnadest "kollektivnoje hozjajstvo", s. o. ühine majapidamine. Kolhoosid organiseeriti alguses nn. "artelli" normaalpõhikirja alusel, "artell" aga on või oli Venemaal peamiselt primitiivse käsitöölise ühistegelise organisatsiooni vormiks, kuhu liikmed ühiselt tehtavate ja turustatavate tööde sooritamiseks ja nendest kasu saamiseks kuulusid ja liitusid vabatahtlikult, mitte aga sunniviisil, nagu kolhoosidesse vastu nende tahtmist aetud põlupidajad. Esialgselt jäid kolhoosile ühe küla eratalude või siis, nagu Venemaal tihti esines, küla kogukonna — obshtshina — maad, mis pidid vastavalt nõukogude valitsuse lubadusele kolhoosile jääma igaveseks põliseks kasutamiseks. Teiseks pidi kolhoosi juhtimine jääma liikmete kätte nende poolt valitud juhatause kaudu. Need mõlemad tingimused on nüüd ammugi kolikambri visatud: kolhoosid ei majanda enam neid maid, mis neil algul kasutada olid, vaid viimasel ajal on ikka enam hakatud mitmete külade maid ühte liitma, s. o. kolhoose suurendama; teiseks pole kolhoosnikel midagi ütelda nende juhataste või esimeeste suhtes, keda partei võimud kohale määravad; kolmandaks — kommunistliku valitsuse poolt muudetakse tihtipeale kolhoosid "sovhoosideks", s. o. riigimõisadeks ja kolhoosnikud muutuvad seal tööliksiks. See viimane moodus — teha kolhoosidest riigimõisad — on kooskõlas Stalini poolt veel 1952. aastal proklameeritud ideega muuta kolhoosiomand riigi omandiks. Kirjutises "Sotsialismi majanduslikud probleemid", mida vahest ka nimetatakse Stalini testamendiks, nimetab Stalin kaunis tumedalt seda protsessi "kolhoosiomandi tõstmiseks riiklikule tasemele", mille peamiseks sihiks on muuta vähetootvad kolhoosid enamtootvaks sovhoosideks — mõisadeks, mille majandamisel pole seniseil kolhoosnikel enam sõnagi kaasa rääkida.

**K**ahtlemata on ka Krimmi eesti asunduste elanikud kaasa teinud kõik need muudatused alates kolhoosideks tehtud asunduskülade eratalude maade ja varade äravõtmisest 1929-30 aastatel. Krimmi eesti asunikele tähendas kolhoosikorra loomine peale majandusliku iseseisvuse kaotamist pealegi veel ka rahvusliku iseolemise kaotuse ohtu, sest kolhoosidesse võis ja töigi kommunistlik võim teistest rahvustest

põlluharijaid juurde, millega süvenes ümberrahvustamise oht.

**K**rimmi asunduste elust enne viimast sõda ja sõja ajal ei tea meie palju. Neist teateist, mis välisilma jõudnud, näib et pärast sõda ei jäänud eesti asundused puutumata punase võimu küüditamistest ja muudest karistusaktioonidest. Teatavasti küüditati ja mõrvati kogu Krimmi tatarite rahvas pärast sõda, saksa kolonistid olid ära viidud vist juba ennemalt — sõja alguses. Nii on nüüd Krimmi kaardilt raske leida endiseid tatarite või sakslaste külade nimesid, sest need on kõik asendatud venekeelsetega. Isegi mõned tatarikeelsed linnade nimed on kadunud, nagu Akmetshet ja Karasubasaar. Ka eesti asunduste nimed, mis olid tatarikeelsed, on muudetud: näiteks Dzhurtshi eesti asunduses on nüüd raionikeskus, mis kannab nime Pervomaiskoje. Mõnedes eesti külates on järgi jäänud ainult üksikud vanemad eestlased või üksikud pered, kõik muu elanikkond on oletatavasti muulased, keda pärast sõda hulgaliselt Krimmi toodi sisevenemaalt.

**M**öödunud aasta oktoobris teatas raadio Eestis, et Ed. Vilde muuseumi direktor Treier käinud Krimmi asundusis "Vilde jälgi ajamas". Teatavasti käis Ed. Vilde Krimmi eestlaste kõigis asundusis kogumas materjale romaanile "Prohvet Maltset". Nüüd selgub nimetatud Treieri teateist, et tema seal leidis ainult kaks isikut asunike seast, kes Vildet võisid mäletada ja olid viimase külastamise ajal 1904. a. teismeliste eas (s. o. oleksid nüüd 65-75 a. vanad); see tähendab, et teised selleaalsed on asundusist kadunud, surnud või küüditatud; ka üks usutletuist — 72-aastane naine — ei ela saunduses, vaid Simferopoli linnas. Kolmas usutletu end, Samruki asunduse kooliõpetaja A. Tuisk ei elanud ka enam oma kodukülas, kus tal varemalt oli oma maja, vaid hoopis teises eesti külas, mille nimi nüüd Krasnodarka. Need teated lasevad ka oletada eesti asunike kaotusi ja raskusi kolhoosikorra all, mis neid sundis maha jätma kodukohad ja kodutuina otsima peavarju mujal.

Kodumaalt kuuleme, et sinna on tulnud Krimmi eestlasi. Osa neist on Eestis kõrged nõukogude funktsionäärid, nagu näiteks üks kompartei sekretäridest Leonid Lentsman, kelle vanemad Krimmis vististi said ka au osaliseks kuuluda "raskulatshennõie" hulka. Sellised "härased" on muidugi Eestisse partei poolt komandeeritud, kui nõukogude korra hoolsad sulased, kes peavad Eestis sama korda aitama teostada. Kuid peale selle on vist suurem osa Krimmi eestlasi, kes kodumaale tulnud, seda teinud vabatahtlikult, osalt võib olla sugulaste kutsel. Osa neist on vist ka selliseid, kellele pärast Siberis aja "teenimist" ei lubatud enam Krimmi tagasi minna. Neist võib meil ainult hea meel olla, et nad on leidnud tee tagasi eksiisade maale ja oma rahva hulka.

VENEMAA EESTLANE